

Utlåtande Rotel I + Rotel III (Dnr 2018/000070)

Strategi för romsk inkludering 2018-2022

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.
Strategi för romsk inkludering 2018-2022 godkänns enligt bilaga 2 till utlåtandet.

Föredragande borgarråden Karin Wanngård och Emilia Bjuggren anför följande.

Ärendet

Stockholm ska vara en stad som lever upp till mänskliga rättigheter och är fri från diskriminering. Att stärka romers rättigheter är en del av stadens arbete med att värna de mänskliga rättigheterna. Frågan om romsk inkludering är framskriven i 2018 års budget vilket tydliggör att staden ser utvecklingsarbetet för frågor som rör romers rättigheter som en del av ordinarie arbetsstruktur.

Strategin har fokuserat på att identifiera hinder som kan påverka romers tillgång till sina mänskliga rättigheter. Arbetssätt som särskilt gynnar romska kvinnor, barn och unga har identifierats som angelägna utvecklingsområden.

Strategin tydliggör stadens arbete inom rättighetsområdena arbete och försörjning, utbildning, kultur samt social omsorg och trygghet. Strategin kompletterar stadens Riktlinjer för nationella minoriteter och syftar till att lägga fast stadens övergripande inriktning samt arbetssätt och ansvarsfördelning för hur arbetet med romsk inkludering ska bedrivas. Strategin föreslås gälla åren 2018-2022.

Kommunstyrelsen föreslås ansvara för kommunikation, samordning och uppföljning av strategin. Arbetsmarknads-, kultur-, utbildnings och socialnämnden samt stadsdelsnämnderna ansvarar för att genomföra strategin.

Arbetet ska vara en integrerad del av respektive nämnds verksamhet och därmed rymmas inom given ekonomisk ram.

En styrgrupp bestående av stadsledningskontoret, arbetsmarknads-, kultur, social- och utbildningsförvaltningen samt Skarpnäcks stadsdelsförvaltning har väglett arbetet. Inför framtagandet av strategin och vid flera ytterligare tillfällen har samråd genomförts med den romska minoritetsgruppen.

Beredning

Ärendet har initierats av Stadsledningskontoret och remitterats ut till Arbetsmarknadsnämnden, Kulturnämnden, Socialnämnden, Utbildningsnämnden, Äldrenämnden, samtliga stadsdelsnämnder, Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter, E´Romani Glinda, Föreningen för romska barn och kvinnor, Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter, Romano Paso, Romska ungdomsdelegationen, Internationell rom och resande kvinnojour, Föreningen nytänkande romska kvinnoätverket och Föreningen romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans har inkommit med ett gemensamt svar tillsammans med Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter.

Riksförbundet Roma Institutet, Riksförbundet Roma International, Romer i Samhället, Romska Brottsofferjouren, Rikstäckande romska tjejjouren, Esmarelda och SRRS har lämnat ett gemensamt yttrande.

Normmalms stadsdelsnämnd, Föreningen för romska barn och kvinnor, Romano Paso och Romska ungdomsdelegationen avstod från att svara på remissen.

Arbetsmarknadsnämnden anser att strategin utgör ett bra stöd i arbetsmarknadsförvaltningens arbete med att kartlägga målgruppens behov av insatser som syftar till rätten till arbete och försörjning. De strategiska inslagen i dokumentet hade kunnat stärkas ytterligare genom bland annat mer fokus på samverkan inom staden eller genom att tidsätta förvaltningarnas åtaganden.

Kulturnämnden instämmer med strategins analyser samt förslag till genomförande och uppföljning. Kulturnämnden anser att uttrycket ”stadens kulturscener” bör förtydligas. Om ”stadens kulturscener” avser även Kulturhuset Stadsteatern så bör det framgå i strategin. Nämnden lyfter att det pågår ett kontinuerligt policy- och programarbete inom kulturförvaltningen med att säkerställa att romer kan ta del av stadens kulturverksamheter.

Socialnämnden lyfter fram sitt arbete med romsk inkludering som bland annat har resulterat i att två brobyggare projektanställts från 2018 under två år. Brobyggarnas arbete har som främsta mål att främja den romska minoritetens

förtroende för socialtjänsten. Utbildningsinsatser och föreläsningar kommer att hållas i syfte att säkerställa att den romska minoriteten blir bemött med respekt och kompetens. Nämnden kommer också att i samarbete med stadsdelarna se över rutiner och arbetssätt vad avser omhändertagande av barn.

Utbildningsnämnden anser att strategin för romsk inkludering leder till att den romska minoriteten bättre kommer i åtnjutande av sina rättigheter. Förslagen bedöms gynna barn och familjer som vill stärka den kulturella tillhörigheten och utveckla kunskaper i det nationella minoritetsspråket. Därför är förslagen i strategin också positiva ur ett barnkonsekvensperspektiv. Nämnden vill uppmärksamma de svårigheter som ligger i att tillgängliggöra och stärka modersmålsundervisningen och tillgången till modersmåls lärare. Bristen på modersmåls lärare i de nationella minoritetsspråken, även romani chib och dess olika varieteter, är en stor och komplex utmaning som till stor del ligger utanför stadens möjligheter att påverka.

Äldrenämnden finner att det är angeläget att undanröja de hinder som romer kan erfaras i stadens verksamheter. Nämnden instämmer i de olika insatser som föreslås inom de olika rättighetsområdena. Det är viktigt att äldreomsorgens verksamheter har kunskap om romers historia, språk och kultur för att bidra i arbetet för en ökad delaktighet i enlighet med strategin.

Bromma stadsdelsnämnd är positivt till att det har gjorts ett arbete för att förtydliga ansvaret och inriktningen för hur staden ska verka för romsk inkludering. Nämnden anser att det behövs en centralt tillhandahållen resurs som kan tillgodose behovet av kunskap om den romska minoriteten och hålla kontakt med intresseföreningar. Detta för att det är svårt för de enskilda stadsdelsförvaltningarna att uppnå och behålla motsvarande kompetens.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd ställer sig positivt till förslagen som formuleras i strategin men vill samtidigt uppmärksamma de rekryteringssvårigheter som finns av personal med språkkunskap i de nationella minoritetsspråken.

Farsta stadsdelsnämnd anser att utvecklingsarbetet måste ske tillsammans med den romska gruppen, med ett mer långsiktigt fokus. Det är bra att strategin belyser det låga förtroendet hos den romska minoriteten för olika samhällsfunktioner. För att nå alla mål som strategin har måste staden arbeta med att bygga upp ett ömsesidigt förtroende mellan romer och stadens olika instanser.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd anser att en strategi för romsk inkludering skulle kunna vara ett värdefullt styrdokument men ser vissa problem med förslaget till strategi för romsk inkludering. Strategin saknar uppgifter om vilka typer av åtgärder som har visat sig framgångsrika i att

främja romsk inkludering och kopplingen mellan den problembild som ges och de åtgärderna som lyfts fram är svag.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd ställer sig bakom att staden tar fram en gemensam plattform för stadens verksamheter i arbetet med att säkerställa den romska minoritetens mänskliga rättigheter. Nämnden konstaterar att det finns behov av att öka kunskapen och medvetenheten hos medarbetare inom dessa och andra verksamheter för att säkerställa den romska minoritetens rättigheter och möjligheter till jämlika förutsättningar, inte minst i arbetet med att öka romernas förtroende för socialtjänsten och andra verksamheter. Nämnden välkomnar om kunskapshöjande insatser erbjuds från centralt håll i staden.

Kungsholmens stadsdelsnämnd bedömer att strategin bidrar till att stärka stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Nämnden föreslår att innan beslut tas i kommunfullmäktige bör underlaget kompletteras med en analys om vad detta kan innebära för stadens åtaganden och riktlinjer eftersom en lagändring inom minoritetsområdet är på gång och föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd välkomnar att strategin är ett komplement till Riktlinjer för nationella minoriteters rättigheter. Strategin fyller sitt syfte som plattform för ett långsiktigt och stadsövergripande arbete. Den ger en god grund för att stärka insatser som skyddar och främjar romers rättigheter som nationell minoritet och bidrar till att de hinder som romer kan erfara i stadens verksamheter undanröjs.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd lyfter att strategin har ett integrerat fokus på kvinnors och barns situation vilket enligt nämndens mening är viktigt för att säkerställa ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv i arbetet för att stärka romers mänskliga rättigheter och rättigheter som nationell minoritet.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att den framtagna strategin för romsk inkludering utgör ett bra komplement till Stockholms stads riktlinjer för nationella minoriteter. Nämnden ser att mer kan göras, bland annat för att synliggöra romsk kultur och främja samarbetet med romska organisationer, och välkomnar därför att frågan om romsk inkludering lyfts särskilt.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd ställer sig positivt till att utvecklingsarbetet utgör en integrerad del av respektive nämnds verksamhet och inom given ekonomisk ram. Det visar att staden arbetar för romsk inkludering som en del av den ordinarie arbetsstrukturen. Det är en styrka att den romska gruppens förutsättningar och erfarenheter inkluderas i utvecklandet och användandet av insatser.

Södermalms stadsdelsnämnd anser att det är angeläget att arbetet präglas av romsk delaktighet och egenmakt. Det fortsatta arbetet behöver genomsyras av

principen om ickediskriminering samt kunskap om och respekt för romers historia, språk och kultur. Det är positivt att strategin är jämställdhetsintegrerad och tydliggör hur stadens arbete med romsk inkludering kan bidra till gynnsamma villkor för romska kvinnor exempelvis på arbetsmarknaden.

Älvsjö stadsdelsnämnd framhåller att kommunstyrelsen aktivt ska bistå med goda exempel och sprida dessa inom staden för att effektivisera och förstärka verksamheternas arbete och staden som helhet med att genomföra strategin.

Östermalms stadsdelsnämnd anser att strategin tydliggör ansvarsfördelningen för arbetet och formulerar konkreta utvecklingsområden, som på ett bra sätt möjliggör för stadsdelsnämndernas genomförande.

Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter välkomnar att strategin bygger på jämställdhetsanalyser och visar exempelvis tydligt romska kvinnors utsatthet på arbetsmarknaden. De åtgärdsförslag som strategin lämnar bidrar därmed till kommunfullmäktiges mål om Stockholm som en jämställd stad där makt och resurser fördelas lika. Strategin lyfter även behovet av att stärka romska barns rättigheter och inflytande. Rådet framför att vissa formuleringar bör justeras och barnrättsperspektivet tydliggörs i stycket som rör omhändertagande av barn.

E' Romani Glinda anser att det är viktigt att arbetet genomsyras av mänskliga rättighetsperspektiv och kunskapen om rådande antiziganism på arbetsmarknad och i skolan och att det finns strategier mot detta. Föreningen lyfter att det behövs en mötesplats för att kunna träffas och arrangera konferenser.

Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter, Internationell rom och resande kvinnojour, Föreningen nytänkande romska kvinnonätverket och Föreningen romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans anser att personer med romsk språk- och kulturkompetens bör säkerställas i strategins planering och genomförande och i alla dess led. Spridningen av strategins arbete och resultat till romska civilsamhället och dess organisationer är en nyckelfaktor och behöver framgå på vilket sätt det ska göras.

Riksförbundet Roma Institutet, Riksförbundet Roma International, Romer i Samhället, Romska Brottsofferjouren, Rikstäckande romska tjejjouren, Esmarelda och SRRS anser att det är lika positivt som nödvändigt att staden har tagit fram en strategi för romsk inkludering. Därtill är det lika viktigt att det romska civilsamhället också får bidra till att säkerställa den romska delaktigheten och för att förverkliga romers rättigheter. Föreningarna önskar att en erfaren utbildad kulturkompetent samordnare utses för att säkerställa

insatsmålen men också för att skapa trygghet och tillit till stadens tilltänkta strategis insatsarbete.

Våra synpunkter

Alltför länge har antiziganism och diskriminering varit vardag för romer. Ett intensifierat arbete har pågått under ett antal år för att utveckla stadens arbete med mänskliga rättigheter och skapa ett Stockholm för alla. Sedan 2016 är Stockholm en utvecklingskommun för romsk inkludering. Ett viktigt steg i arbetet för att stärka romers rättigheter har varit att förvaltningar och representanter för den romska minoritetsgruppen har identifierat hinder som kan påverka romers tillgång till sina mänskliga rättigheter. Resultatet är strategin med fokusområden som syftar till att undanröja hindren och stärka arbetet med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Arbetssätt som särskilt gynnar romska kvinnor, barn och unga har identifierats som angelägna utvecklingsområden. Efter remissrundan har språkliga justeringar och förtydligande gjorts. Under rubriken Omhändertagande av barn har stycken skrivits om för att undvika att missförstånd uppstår när strategin ska implementeras. Det ska inte råda någon tvekan om det är sociallagstiftningen och principen om barnets bästa som ska vara vägledande vid en placering enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Med den stadsövergripande strategin får stadens verksamheter tydliga och konkreta åtaganden för de närmaste fem åren för att stärka romsk inkludering. Arbetet ska präglas av romsk delaktighet och egenmakt. Strategin för romsk inkludering ska komplettera Stockholms stads riktlinjer för arbetet med nationella minoriteters rättigheter.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Strategi för romsk inkludering 2018-2022

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Joakim Larsson och Cecilia Brinck (båda M) enligt följande.

Skydd mot diskriminering är en mänsklig rättighet. Samtidigt visar bland annat länsstyrelsens rapport från 2014 att romer fortfarande är utsatta för diskriminering. Det handlar exempelvis om rasism och antiziganism som gör att romer är särskilt utsatta på

arbets- och bostadsmarknaden. Såväl romer som stadens tjänstemän beskriver existerande diskriminering av romer inom socialtjänstens verksamhet. Det är alarmerande signaler.

Det offentliga har en skyldighet att värna om minoriteters rättigheter och ett ansvar att skapa en fullgod integration. Samtidigt har den enskilde också en skyldighet att bidra till sin delaktighet i samhället, vilket är en vital del för en god integration.

Ett perspektiv som saknas i strategin är ett förhållningssätt till kulturella strukturer inom gruppen som motverkar integration, jämställdhet och delaktighet i det svenska samhället, samt hur staden kan jobba framgent med dessa frågor. Exempelvis är barnäktenskap förekommande inom gruppen och det finns ett utbrett drogmissbruk. Här behövs ett tydligt ställningstagande och konkreta insatser.

Att strategin för romsk inkludering lyfter utbildning som en särskilt viktig faktor är positivt. Det har tidigare varit ett stort problem att romska barn inte har varit närvarande i skolan. Romska barn ska omfattas av samma skolplikt som alla andra barn. Utan en fungerande skolgång kan vi inte åstadkomma en förändring av romers livsvillkor för kommande generationer. Staden får aldrig göra skillnad på hur barn behandlas utifrån etnicitet.

Strategin saknar uppgifter om vilka typer av åtgärder som har visat sig framgångsrika i att främja romsk inkludering. Det behövs även en uppföljningsmetod för att kunna utvärdera de insatser som genomförs och därmed kontinuerligt kunna utveckla arbetet med stöd i evidens.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Strategi för romsk inkludering 2018-2022 godkänns enligt bilaga 2 till utlåtandet.

Stockholm den 30 maj 2018

På kommunstyrelsens vägnar:
K A R I N W A N N G Å R D

Emilia Bjuggren

Ulrika Gunnarsson

Särskilt uttalande gjordes av Anna König Jerlmyr, Joakim Larsson, Cecilia Brinck, Dennis Wedin och Johanna Sjö (alla M) med hänvisning till Moderaternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Erik Slottnér (KD) med hänvisning till Moderaternas särskilda uttalande i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Strategin har fokuserat på att identifiera hinder som kan påverka romers tillgång till sina mänskliga rättigheter. Arbetssätt som särskilt gynnar romska kvinnor, barn och unga har identifierats som angelägna utvecklingsområden.

Strategin tydliggör stadens arbete inom rättighetsområdena arbete och försörjning, utbildning, kultur samt social omsorg och trygghet. Strategin kompletterar stadens Riktlinjer för nationella minoriteter och syftar till att lägga fast stadens övergripande inriktning samt arbetssätt och ansvarsfördelning för hur arbetet med romsk inkludering ska bedrivas. Strategin föreslås gälla åren 2018-2022.

Kommunstyrelsen föreslås ansvara för kommunikation, samordning och uppföljning av strategin. Arbetsmarknads-, kultur-, utbildnings och socialnämnden samt stadsdelsnämnderna ansvarar för att genomföra strategin. Arbetet ska vara en integrerad del av respektive nämnds verksamhet och därmed rymmas inom given ekonomisk ram.

En styrgrupp bestående av stadsledningskontoret, arbetsmarknads-, kultur, social- och utbildningsförvaltningen samt Skarpnäcks stadsdelsförvaltning har väglett arbetet. Inför framtagandet av strategin och vid flera ytterligare tillfällen har samråd genomförts med den romska minoritetsgruppen.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 9 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm ska vara en stad som lever upp till mänskliga rättigheter och är fri från diskriminering. Att stärka romers rättigheter är en del av stadens arbete med att värna de mänskliga rättigheterna. Frågan om romsk inkludering är framskriven i 2018 års budget vilket tydliggör att staden ser utvecklingsarbetet för frågor som rör romers rättigheter som en del av ordinarie arbetsstruktur. Stadsledningskontoret anser att strategin ger en god plattform för det fortsatta arbetet inom området.

Stadsledningskontoret bedömer att strategin bidrar till en förstärkning av stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Arbetet ska präglas av romsk delaktighet och egenmakt. Strategin tydliggör ansvarsfördelningen för arbetet samt formulerar konkreta utvecklingsområden som till exempel modersmålsundervisning i romani chib, vuxenutbildningar och praktikplatser. Det fortsatta arbetet att skydda och främja romers rättigheter ska genomsyras av principen

om ickediskriminering samt kunskap om och respekt för romers historia, språk och kultur.

Strategin är jämställdhetsintegrerad och tydliggör hur stadens arbete med romsk inkludering kan bidra till gynnsamma villkor för romska kvinnor exempelvis på arbetsmarknaden. De åtgärdsförslag som strategin lämnar bidrar därmed till kommunfullmäktiges mål om Stockholm som en jämställd stad där makt och resurser fördelas lika.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande:

1. Strategi för romsk inkludering godkänns enligt bilaga 1.

Beredning

Ärendet har initierats av Stadsledningskontoret och remitterats ut till Arbetsmarknadsnämnden, Kulturnämnden, Socialnämnden, Utbildningsnämnden, Äldrenämnden, samtliga stadsdelsnämnder, Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter, E´Romani Glinda, Föreningen för romska barn och kvinnor, Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter, Romano Paso, Romska ungdomsdelegationen, Internationell rom och resande kvinnojour, Föreningen nytänkande romska kvinnoätverket och Föreningen romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans har inkommit med ett gemensamt svar tillsammans med Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter.

Riksförbundet Roma Institutet, Riksförbundet Roma International, Romer i Samhället, Romska Brottsofferjouren, Rikstäckande romska tjejjouren, Esmarelda och SRRS har lämnat ett gemensamt yttrande.

Norrmalms stadsdelsnämnd, Föreningen för romska barn och kvinnor, Romano Paso och Romska ungdomsdelegationen avstod från att svara på remissen.

Arbetsmarknadsnämnden

Arbetsmarknadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 april 2018 följande.

1. Arbetsmarknadsnämnden beslutade att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Arbetsmarknadsnämnden beslutade att justera paragrafen omedelbart.

Arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 10 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Strategin för romsk inkludering utgår i stor utsträckning från Vision 2040 om Ett Stockholm för alla och stadens roll som utvecklingskommun. De ansvarsområden som presenteras i strategin utgår på ett tydligt sätt från de insatser som skyddar och främjar romers rättigheter.

Arbetsmarknadsförvaltningen anser att strategin utgör en god grund för att kunna bryta ned arbetet med romsk inkludering till förvaltningsnivå och för att kunna anpassa arbetet utifrån målgruppens behov och verksamheternas förutsättningar. Kunskapen i förvaltningsorganisationen kring nationella minoriteters rättigheter i allmänhet och romsk inkludering i synnerhet behöver förstärkas och förvaltningen behöver ytterligare fördjupa arbetet med att stärka insatserna mot romsk inkludering. Många av arbetsmarknadsförvaltningens medarbetare möter dagligen stadens medborgare och däribland personer med romsk bakgrund. Kunskap om gruppens situation är därför av stor vikt för att kunna erbjuda ett relevant stöd och ett bemötande fritt från diskriminering och fördomar.

Strategin bedöms utgöra ett bra stöd i arbetsmarknadsförvaltningens arbete med att kartlägga målgruppens behov av insatser som syftar till rätten till arbete och försörjning.

Strategin för romsk inkludering presenteras som ett komplement till *Riktlinjerna för nationella minoriteters rättigheter* och hade för läsbarhetens skull gärna fått harmoniserats mer med dessa riktlinjer i fråga om dokumentens utformning. En tydligare beskrivning av dokumentets framtagande och beskrivning av dess uppbyggnad hade ytterligare underlättat läsbarheten av strategin.

Strategin är till skillnad från riktlinjerna för nationella minoriteter ett tidsatt styrdokument vilket är positivt utifrån möjligheterna att skapa ett levande dokument med relevans över tid. De strategiska inslagen i dokumentet hade kunnat stärkas ytterligare genom bland annat mer fokus på samverkan inom staden eller genom att tidsätta förvaltningarnas åtaganden.

Arbetsmarknadsnämndens ansvar och åtaganden presenteras under avsnittet *Rätten till arbete och försörjning*. Avsnittet har arbetats fram tillsammans med arbetsmarknadsförvaltningens brobyggare och andra representanter från förvaltningen

och beskriver på ett tydligt sätt det pågående arbete som förvaltningen utför i relation till romsk inkludering. Romerna har som grupp en särskilt utsatt ställning på arbetsmarknaden och uppdraget är därför mycket angeläget. Förvaltningen vill poängtera att alla insatser ska utgå från målgruppens behov och verksamheternas förutsättningar. Det finns ett stort behov av insatser mot målgruppen utifrån aspekterna arbete och försörjning och det är viktigt att följa upp de insatser som genomförs för att kontinuerligt kunna utveckla arbetet.

Förvaltningen vill i sammanhanget påtala att stadens arbete vad gäller romers inkludering på arbetsmarknaden behöver ske i nära samverkan med arbetsförmedlingen då arbetsförmedlingen genom sitt nationella myndighetsansvar för arbetsmarknadspolitiken också har ett stort ansvar att bidra till romers inkludering på arbetsmarknaden. Förvaltningen strävar löpande efter att utveckla samverkan med arbetsförmedlingen och även med Samordningsförbundet Stockholms stad (Finsam) i frågan.

Det ansvar och åtgärder som återfinns under rätten till arbete och försörjning återfinns i stor utsträckning även i nämndens egen verksamhetsplan. I strategin är dock flera av skrivningarna presenterade som tydligare skall-krav. Skrivningarna i arbetsmarknadsförvaltningens kommande verksamhetsplan kan därför harmoniseras utifrån skrivningarna i strategin för att underlätta det löpande arbetet och den årliga uppföljningen.

Förvaltningen upplever en växande utmaning i att hantera olika styrdokument vid sidan av ordinarie styrsystem. Förvaltningen vill med bakgrund i detta göra ett medskick gällande vikten av att i så stor utsträckning som möjligt harmonisera stadsövergripande styrdokument i form och modell för uppföljning. Det skapar goda förutsättningar för ett effektivt arbete inom det område som styrdokumentet berör samt för den årliga uppföljningen inom nämnden och i staden.

Arbetsmarknadsförvaltningen är positiv till att kommunstyrelsens ansvar för samordning, övergripande uppföljning, strategiskt stöd och rådgivning i arbetet med romsk inkludering tydliggörs genom strategin och önskar ett fortsatt stöd från stadsledningskontoret för att möjliggöra ett effektivt arbete kring romsk inkludering.

Arbetsmarknadsnämnden föreslås hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 april 2018 följande

1. Att som svar på remissen överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen.
2. Att förklara beslutet omedelbart justerat.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 6 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen instämmer med strategins analyser samt förslag till genomförande och uppföljning. Det är viktigt att staden utvecklar arbetet med att stärka romers rättigheter för att på så sätt främja deras livsvillkor och göra Stockholm till en stad för alla. Frågan om romsk inkludering är framskriven i 2018 års budget vilket tydliggör att staden ser utvecklingsarbetet för frågor som rör romers rättigheter som en del av ordinarie arbetsstruktur. Kulturförvaltningen anser att strategin ger en god plattform för det fortsatta arbetet att skydda och främja romers rättigheter.

I förslaget till Strategi för romsk inkludering anges att kulturnämnden ska prioritera ”arbetssätt som bidrar till att stadens kulturscener och museum synliggör den romska minoritetens villkor samt stadens historia ur ett romskt perspektiv”.

Kulturförvaltningen anser att uttrycket ”stadens kulturscener” bör förtydligas. Om ”stadens kulturscener” avser även Kulturhuset Stadsteatern så bör det framgå i strategin. Eftersom Stockholms stadsteater AB/Kulturhuset Stadsteatern är ett kommunalt bolag utan koppling till kulturnämnden kan inte kulturnämnden påverka Kulturhuset Stadsteaterns arbetssätt. Om ”stadens kulturscener” avser även det fria kulturlivet så bör begreppet ”kulturprogram och föreningsverksamheter” användas i stället för ”kulturscener”.

Förvaltningen föreslår att skrivningen ”stadens kulturscener” förtydligas om strategin även avser Kulturhuset Stadsteatern och det fria kulturlivet.

Kulturförvaltningens arbete för romsk inkludering

Kulturförvaltningen är en strategiskt betydelsefull förvaltning i arbetet med publika verksamheter som möter stockholmarna på många arenor; bibliotek, kulturskolan, museer, utställningar och indirekt genom det fria kulturlivet, folkbildning och kommunalt stödda samlingslokaler. Det är verksamheter som på olika sätt lyfter fram, iscensätter och diskuterar demokratins många aspekter. Det gäller inte minst värdegrundsfrågor kopplade till romers rättigheter. Inom kulturförvaltningen pågår ett kontinuerligt policy- och programarbete med att säkerställa att romer kan ta del av stadens kulturverksamheter.

Kulturstrategiska staben erbjuder kultur- och utvecklingsstöd till program/verksamheter som stödjer romers språk och kultur. Några exempel på program och verksamheter:

- Romska kulturdagar arrangeras av É Romani Glinda och har återkommit varje år sedan 2013. Veckan består av 20-tal publik tillfällen såsom workshops, seminarier, filmvisningar, föreläsningar, teaterföreställningar och debatt med romsk kultur i fokus.
- Roma Festival är sedan 2012 en årligen återkommande festival med filmvisningar, konserter och debatter och arrangeras av Re: Orient. Programmets syfte är att ge romer upplevelsen av stolthet för sin kultur, lyfta fram den romska kulturen samt organisera debatter och samtal som skapar större förståelse och diversifiering.
- Evenemanget Romer i Centrum är sedan 2006 en årligen återkommande festival med romska lokala, nationella samt internationella artister och arrangeras av Romano Pasos. Evenemanget genomförs i Stockholm, Malmö och Göteborg.

Genom olika publiceringar, föredrag, bildvisningar, seminarier och stadsvandringar bidrar Stockholms stads bokförlag, Stockholmia, till att synliggöra romers levnadsvillkor i Stockholm samt ge romers berättelser och erfarenheter en naturlig plats i staden. Stockholms stadsbibliotek köper in medier på romani i den mån de finns på marknaden. Stockholmia har tidigare uppmärksammat den romska nationaldagen med en boktipslista på hemsidan. Flera bibliotek uppmärksammar den internationella Romadagen via skyltning och i sociala medier.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 april 2018 följande

1. Socialnämnden hänvisar till detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Särskilt uttalande gjordes av Andrea Ström m.fl. (M), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Claes Nyberg (C) och Sofia Modigh (KD) som hänvisade till Moderaternas särskilda uttalande.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 14 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Socialförvaltningen anser att strategin ger förutsättningar för det fortsatta arbetet inom området och bedömer att strategin bidrar till en förstärkning av stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp.

Stockholm ska vara en stad som lever upp till mänskliga rättigheter och är fri från diskriminering. Att stärka romers rättigheter är en del av stadens arbete med att värna de mänskliga rättigheterna. Socialförvaltningen har tillsammans med stadsdelsnämnderna ett gemensamt ansvar för att tillsammans bedriva ett systematiskt arbete inom ramen för respektive uppdrag. I vision 2040 Ett Stockholm för alla går att läsa att i det sociala arbetet finns tydligt fokus på det förebyggande arbetet och tidiga insatser.

Flera aktörer i staden arbetar tätt tillsammans för att förebygga att människor hamnar i social utsatthet och agerar snabbt och effektivt om det ändå sker.

Socialnämnden och stadsdelarnas uppdrag ligger i linje med visionen och Europarådets rekommendationer om vad rätten till social omsorg och trygghet innebär. Rättigheten syftar ytterst till att öka delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer.

Socialförvaltningens arbete med romsk inkludering har bland annat resulterat i att två brobyggare projektanställts från 2018 under två år. Brobyggarnas arbete har som främsta mål att främja den romska minoritetens förtroende för socialtjänsten.

Arbetet med brobyggarna kommer att vara av strategisk och långsiktig karaktär där arbetet främst kommer att riktas mot socialtjänstens personal och verksamheter.

Utbildningsinsatser och föreläsningar kommer att hållas, bland annat ska Socialstyrelsens utbildningsmaterial *I bemötandet tar framtiden form* hållas i syfte att säkerställa att den romska minoriteten blir bemött med respekt och kompetens. I samband med planerade utbildningar kommer särskilt hänsyn tas till Stockholms stads program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2020.

Socialförvaltningen arbetar redan idag med utgångspunkt i Stockholms stads program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2020.

Socialnämnden kommer också att i samarbete med stadsdelarna se över rutiner och arbetssätt vad avser omhändertagande av barn.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden beslutar att godkänna det här tjänsteutlåtandet som svar på remissen om Stockholms stads strategi för romsk inkludering.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

1. Utbildningsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 1 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar stadsledningskontorets bedömning att strategin bidrar till en förstärkning av stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Förvaltningen ser också ett stort värde i att riktlinjerna för stadens arbete med nationella

minoriteters rättigheter kompletteras med strategin för romsk inkludering.

Förvaltningen anser att strategin för romsk inkludering leder till att den romska minoriteten bättre kommer i åtnjutande av sina rättigheter. Förslagen bedöms gynna barn och familjer som vill stärka den kulturella tillhörigheten och utveckla kunskaper i det nationella minoritetsspråket. Därför är förslagen i strategin också positiva ur ett barnkonsekvensperspektiv. Förvaltningen ställer sig

positiv till förslagen som formuleras i strategin men vill samtidigt uppmärksamma de svårigheter som ligger i att tillgängliggöra och stärka modersmålsundervisningen och tillgången till modersmåls lärare. Bristen på modersmåls lärare i de nationella minoritetsspråken, även romani chib och dess olika varieteter, är en stor och komplex utmaning som till stor del ligger utanför stadens möjligheter att påverka.

Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen. Beslutet justeras omedelbart.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 april 2018 följande

1. Äldrenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remiss ”Stockholms stads strategi för romsk inkludering 2018-2022” och överlämnar det till kommunstyrelsen.
2. Paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 20 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Som det lyfts fram i förslaget är det viktigt att staden har en gemensam plattform i det långsiktiga arbetet med att säkerställa romers mänskliga rättigheter.

Äldreförvaltningen anser att det är angeläget att undanröja de hinder som romer kan erfaras i stadens verksamheter.

Äldreförvaltningen instämmer i de olika insatser som föreslås inom de olika rättighetsområdena. När det gäller social omsorg och trygghet så föreslås det att socialnämnden i samarbete med stadsdelsnämnderna ska utveckla ett strategiskt och långsiktigt arbete som ökar den romska minoritetens förtroende för socialtjänsten. Äldreförvaltningen anser att det är ett angeläget område för att öka delaktigheten och leda till skillnad för enskilda individer.

I sammanhanget vill äldreförvaltningen lyfta fram att äldre romer är en relativt osynlig grupp inom äldreomsorgen. Det kan eventuellt hänga samman med en tradition av och vilja att själva ta hand om sina äldre när de blir gamla. Det är viktigt att äldreomsorgens verksamheter har kunskap om romers historia, språk och kultur för att bidra i arbetet för en ökad delaktighet i enlighet med strategin. Även i arbetet med att motverka våld i nära relationer är äldre, och framför allt äldre kvinnor, en sårbar och särskilt utsatt grupp. Enligt äldreförvaltningen bör denna grupp lyftas fram tydligare i strategin.

Strategin tydliggör hur stadens arbete med romsk inkludering kan bidra till mer gynnsamma arbetsmarknadsvillkor för romska kvinnor. Äldreförvaltningen vill även i detta avseende påtala vikten av ett högt förtroende för äldreomsorgens insatser. Att ta emot hjälp från äldreomsorgen kan leda till ett minskat behov av hjälp från anhöriga. Det kan i sin tur leda till ökade möjligheter för de anhöriga att stå till arbetsmarknadens förfogande. Ur ett jämställdhetsperspektiv kan detta ha större betydelse för kvinnor eftersom de sannolikt i högre grad utför anhängningsinsatser än män.

Äldreförvaltningen föreslår att äldrenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

1. Nämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen om strategi för romsk inkludering.
2. Ärendet justeras omedelbart.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att det är positivt att det gjorts ett arbete för att förtydliga ansvaret och inriktningen för hur staden ska verka för romsk inkludering. Förvaltningen anser att det behövs en centralt tillhandahållen resurs som kan tillgodose behovet av kunskap om den romska minoriteten och hålla kontakt med intresseföreningar. Detta för att det är svårt för de enskilda stadsdelsförvaltningarna att uppnå och behålla motsvarande kompetens.

Vad gäller social omsorg anser förvaltningen att de områden som lyfts fram (våld i nära relationer och omhändertagande av barn) är viktiga. Förvaltningen hade gärna sett att även andra områden, exempelvis äldre- och funktionshinderomsorgen, hade belysts. Vad gäller äldreomsorgen hade det kunnat ske genom att äldreförvaltningen varit delaktiga i framtagandet av strategin.

Jämställdhetsanalys

Förslaget refererar till en studie från Folkhälsomyndigheten där romska kvinnors utsatthet synliggörs. Ett av målen med strategin är att kvinnor som tillhör den romska minoriteten ska få adekvat skydd, stöd och hjälp vid utsatthet för våld. Detta följer Stockholms stads mål om att Stockholm ska vara en stad där ingen behöver vara rädd för våld.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

1. Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Paragrafen justera omedelbart.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 20 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar stadsledningskontorets bedömning att strategin bidrar till en förstärkning av stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Förvaltningen ser också ett stort värde i att riktlinjerna för stadens arbete med nationella minoriteters rättigheter kompletteras med strategin för romsk inkludering. Förvaltningen anser att strategin för romsk inkludering leder till att den romska minoriteten bättre kommer i åtnjutande av sina rättigheter. Förslagen bedöms gynna barn och familjer som vill stärka den kulturella tillhörigheten och utveckla kunskaper i det nationella minoritetsspråket. Därför är förslagen i strategin också positiva ur ett barnkonsekvensperspektiv. Förvaltningen ställer sig positiv till förslagen som formuleras i strategin men vill samtidigt uppmärksamma de rekryteringssvårigheter som finns av personal med språkkunskap i de nationella minoritetsspråken.

I strategin beskrivs att stadens förvaltningar ska arbeta aktivt med att öka delaktigheten för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer samt arbeta aktivt för att medarbetare med särskilt ansvar för förebyggande arbete har kunskaper i att se tecken på utsatthet och vågar fråga om det. Detta är en viktig grund för förvaltningens arbete oavsett brukarens etniska tillhörighet. Romer är en utsatt grupp och med stor sannolikhet är en del av förvaltningens brukare romer.

Vid de tillfällen när barn placeras är målsättningen att barnet ska ha tillgång till sin släkt, modersmålsundervisning och möjlighet att delta i kulturella aktiviteter. Detta under förutsättning av barnets skydd kan säkerställas.

I strategin beskrivs vikten av brukarmedverkan, delaktighet och dialog med romer, främst kvinnor och barn och unga. Jämställdhet och bemötande är två av

förvaltningens fokusområden och ett strukturerat arbete pågår inom alla förvaltningens verksamheter.

I strategin beskrivs att förvaltningarna ska arbeta aktivt mot diskriminering inom förskolan. Alla förvaltningens förskolor tar årligen fram en plan mot diskriminering och kränkande behandling. Förskolorna uppmärksammar alla barns språk och visar intresse för språk som finns representerade hos barnen. Det sker bland annat genom att synliggöra att något kan heta olika på olika språk. Det sker också ett samarbete med familjen om vad som skett under dagen på förskolan, så att familjen kan tala vidare om det, på det modersmål som används.

Förvaltningen föreslår att Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 12 april 2018 följande

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av förslag till strategi för romsk inkludering.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Strategin belyser vikten av att utvecklingsarbetet måste ske tillsammans med den romska gruppen, med ett mer långsiktigt fokus. Strategin kan verka som ett fokus för stadens utvecklingsarbete av romers rättigheter.

Det är positivt att rätten till kultur ingår i strategin. Det kan bidra till att förvaltningen till exempel kan genomföra insatser för att underlätta ansökning om kultur- och utvecklingsstöd för grupper inom den romska minoriteten som vill starta verksamheter. Förvaltningen har i dagsläget kontakt med flera föreningar, förutom med den där samarbete redan har inletts, som vill ha hjälp att söka medel.

Det är också bra att strategin belyser det låga förtroendet hos den romska minoriteten för olika samhällsfunktioner. För att nå alla mål som strategin har måste staden arbeta med att bygga upp ett ömsesidigt förtroende mellan romer och stadens olika instanser. Grunden för förvaltningens samarbete med den nu aktiva föreningen – Romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans – har varit att visa och i gengäld få förtroende så att alla personer som vill delta i romska föreningar ska känna sig trygga och tillhöriga. Förvaltningen för samtal med föreningar som vill inleda ett samarbete med förvaltningen. Förvaltningen behöver vara möjliggörare för den romska gruppens behov och idéer, och detta arbete måste få ta tid.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

1. Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 20 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att en strategi för romsk inkludering skulle kunna vara ett värdefullt styrdokument för stadens utveckling av metoder och arbetssätt för att stärka romsk inkludering. En förutsättning för detta är att strategin innehåller en tydlig och sammanfattande nulägesbeskrivning av romernas situation i Stockholm i dag och att denna beskrivning innefattar de erfarenheter och kunskaper som finns hos professionen inom Stockholms stad på förskolor och skolor, inom arbetsmarknadsverksamheter och inom socialtjänsten.

Förvaltningen ser vissa problem med förslaget till strategi för romsk inkludering. Strategin saknar uppgifter om vilka typer av åtgärder som har visat sig framgångsrika i att främja romsk inkludering och kopplingen mellan den problembild som ges och de åtgärderna som lyfts fram är svag.

Avsnittet som berör omhändertagande av barn bör slå fast utsatta barns lagliga rätt till skydd och stöd av socialtjänsten, som gäller alla barn oavsett om barnet tillhör en minoritetsgrupp eller ej. Denna rätt får aldrig äventyras av hänsyn till kulturella skillnader eller behov.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 12 april 2018 följande

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till Kommunstyrelsen som svar på remissen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på att Stockholms stad tar fram en gemensam plattform för stadens verksamheter i arbetet med att säkerställa den romska minoritetens mänskliga rättigheter. Flera av de framtagna strategierna är redan idag prioriterade områden inom förvaltningens verksamheter såsom individ och familjeomsorg, förskola och tidigt socialt arbete. Arbetet med att nå målgrupper som idag befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden är ett fokusområde, och barnens språkutveckling har hög prioritet i förskoleverksamheten, vilket inkluderar stöd och utveckling av såväl modersmål som svenska. Förvaltningen konstaterar att det finns behov av att öka kunskapen och medvetenheten hos medarbetare inom dessa och andra verksamheter för att säkerställa den romska minoritetens rättigheter och möjligheter till jämlika förutsättningar, inte minst i arbetet med att öka romernas förtroende för socialtjänsten och andra verksamheter. Förvaltningen välkomnar därför förslagen om att aktivt arbeta för att öka denna kunskap, och ser att en sådan kompetensutveckling kan lyfta medvetenheten och förbättra arbetssätten gentemot målgruppen. Samtidigt konstaterar förvaltningen att det kan vara fördelaktigt om delar av sådana kunskapshöjande insatser erbjuds från centralt håll i staden.

Förvaltningen föreslår att nämnden beslutar att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till Kommunstyrelsen som svar på remissen.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

Stadsdelsnämnden besvarar remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 15 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Ett Stockholm för alla är en stad som lever upp till och respekterar de mänskliga rättigheterna. Det är en stad fri från diskriminering och en stad som stärker demokrati och inflytande. De nationella minoriteternas rättigheter är en del av arbetet med att värna detta.

Förvaltningen välkomnar förslaget till riktlinjer för arbetet med de nationella minoriteternas rättigheter. Förvaltningen har deltagit i arbetet med de nationella minoriteternas rättigheter genom att inom Kluster innerstaden framför allt arbeta med minoritetsfrågor inom ramen för förvaltningsområdet för finska språket. Förvaltningen har genom detta arbete konstaterat att det finns områden som behöver förtydligas. Det har framför allt gällt ansvarsfördelningen inom staden samt samrådsförfarandet. Förvaltningen kan nu konstatera att dessa frågor har behandlats och ser positivt på de nya riktlinjerna.

Förslaget till nya riktlinjer för nationella minoriteters rättigheter tydliggör, enligt förvaltningen, på ett bra sätt ansvarsfördelningen mellan kommunstyrelsen och fack- respektive stadsdelsnämnderna. De tydliggör också vad som är tillämpligt för samtliga minoriteter och vad som endast gäller för förvaltningsområdet för finska språket.

Det är, enligt förvaltningen, bra att kommunstyrelsen samordnar de nationella minoritetsfrågorna och genomför samråden med samtliga nationella minoriteter. Tidigare har samråd skett på alla nivåer och på samtliga facknämnder samt stadsdelsnämnder inom respektive kluster¹. Enligt förslaget till nya riktlinjer ska samråd genomföras tematiskt med fokus på kultur, skola och äldreomsorg och respektive nämnd ska bjudas in att delta. Det förefaller vara ett bra sätt att samråda som kan leda till konstruktiva diskussioner med konkreta förslag.

Förslaget till strategi för romsk inkludering ska ses som ett komplement till stadens riktlinjer för nationella minoriteter. Strategin föreslås gälla 2018-2022 och tydliggör en övergripande inriktning samt ansvarsfördelning för stadens fortsatta utvecklingsarbete inom rättighetsområdena arbete och försörjning, utbildning, kultur samt social omsorg och trygghet. Stadsdelsförvaltningen bedömer att strategin bidrar till att stärka stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Strategin tydliggör ansvarsfördelningen för arbetet samt formulerar konkreta utvecklingsområden som exempelvis modersmålsundervisning, vuxenutbildningar och praktikplatser.

Förvaltningen har noterat att en lagändring inom minoritetsområdet är på gång och föreslås städa i kraft den 1 januari 2019. Innan beslut tas i kommunfullmäktige bör underlaget kompletteras med en analys om vad detta kan innebära för stadens åtaganden och riktlinjer.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 april 2018 följande

1. Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.
2. Omedelbar justering.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 3 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Bakgrund och syfte

Förvaltningen välkomnar Stockholms stads strategi för romsk inkludering 2018-2022 som ett komplement till *Riktlinjer för nationella minoriteters rättigheter*. Strategin fyller sitt syfte som plattform för ett långsiktigt och stadsövergripande

¹ Kungsholmens stadsdelsnämnd tillhör Kluster 1 innerstaden.

arbete. Den ger en god grund för att stärka insatser som skyddar och främjar romers rättigheter som nationell minoritet och bidrar till att de hinder som romer kan erfara i stadens verksamheter undanröjs.

Rätten till utbildning

Förvaltningen är positiv till den föreslagna ansvarsfördelningen i strategin. Viktiga delar i förskolans uppdrag och arbete är barns rätt till språk, kulturutövande och utvecklingen av flerkulturell tillhörighet. Förvaltningen är positiv till att strategin betonar vikten av arbetet mot diskriminering kopplat till utbildning. Förskolorna i stadsdelsområdet arbetar aktivt med att motverka all form av diskriminering och uppmuntrar att barn kommunicerar och utvecklar såväl svenska som sitt modersmål.

Förvaltningen ser ett behov av att ytterligare undersöka orsakerna till varför få vårdnadshavare med romsk tillhörighet söker modersmålsstöd i förskolan. Bättre kunskap om detta kan möjliggöra insatser så att målet ”barn som tillhör de nationella minoriteterna får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål” nås.

Synliggörandet av den romska minoritetens kultur

Förvaltningen håller med om att romska föreningars initiativ är en viktig utgångspunkt för fortlevnad och för utvecklingen av identitet, språk och kultur hos den romska minoriteten. Förvaltningen ser fram emot att tillsammans med kulturnämnden genomföra insatser för att underlätta för den romska minoriteten att söka kultur- och utvecklingsstöd hos kulturnämnden.

Rätten till social omsorg och trygghet

Den nationella romska minoriteten, som den sverigefinska, samiska eller tornedalska minoriteten, har inte rätten att kräva äldreomsorg med särskild språk- och kulturkompetens. Staden har inte heller något vård- och omsorgsboende eller hemtjänstenhet som erbjuder äldreomsorg med inriktning på romer. Äldre romer har traditionellt föredragit att vårdas i hemmet av anhöriga men då anhöriganställningar sedan ett år tillbaka inte längre tillämpas i staden kan efterfrågan på äldreomsorg med romsk språk- och kulturkompetens förväntas öka.

När det gäller avsnittet ”Omhändertagande av barn” vill förvaltningen framhålla vikten av att arbeta utifrån alla människors lika värde oavsett målgrupp. Förvaltningen arbetar utifrån ett barnrättsperspektiv och inkluderar barn och deras nätverk oavsett bakgrund och efter individuella behov i sitt utredningsarbete.

Ansvarsfördelning och uppföljning

Förvaltningen anser att ansvarsfördelningen i strategin är väl avvägd.

Förvaltningen föreslår att den föreslagna strategin integreras i *Riktlinjer för nationella minoriteters rättigheter* i stället för att vara ett separat dokument.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 12 april 2018 följande

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad är en utvecklingskommun för romsk inkludering och har därigenom ett särskilt ansvar att verka för att stärka romers förutsättningar för lika villkor och ett självständigt liv fritt från diskriminering och kränkande behandling.

Förvaltningen anser att strategins utformning med fyra utvalda områden med underliggande förslag på insatser har en tydlig ansvarsfördelning och målsättningar. Då romer historiskt och även i nutid drabbats av diskriminering och kränkande behandling finns ett behov av insatser för öka romers förtroende för myndigheter, särskilt socialtjänsten. Inom förvaltningen har det sedan tidigare bedrivits särskilt riktade insatser till romska familjer, bland annat genom anställning av familjestödjare med särskild bakgrund och kompetens för att bemöta familjer med romsk bakgrund. Satsningen har bedömts vara framgångsrik i det avseendet att det bidragit till att fler familjer frivilligt deltagit i insats, varför förvaltningen ser positivt på förslaget om en utveckling av brobygggarverksamheten.

Strategin har ett integrerat fokus på kvinnors och barns situation vilket enligt förvaltningens mening är viktigt för att säkerställa ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv i arbetet för att stärka romers mänskliga rättigheter och rättigheter som nationell minoritet.

Förvaltningen har i övrigt inget att erinra gällande förslaget till strategi för romsk inkludering 2018-2022. Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden lämnar svar på remissen enligt detta tjänsteutlåtande.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

1. Stadsdelsnämnden beslutar att lämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Omedelbar justering.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 9 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att den framtagna strategin för romsk inkludering utgör ett bra komplement till Stockholms stads riktlinjer för nationella minoriteter. Det är likaså bra att arbetet tas med som en del i stadens system för integrerad ledning och uppföljning av verksamhet och ekonomi (ILS).

Skärholmens stadsdelsförvaltning arbetar delvis med frågan om romsk inkludering idag. Bland annat firas romernas nationaldag den 8 april. Vidare arrangeras ett årligt evenemang i Skärholmen med anledning av folkmordet på romer. Inom socialtjänsten finns en medvetenhet om romska kvinnors särskilda utsatthet och det finns kunskap om hur man bemöter de romska kvinnor som kontaktar socialtjänsten vid våld i nära relationer. Förvaltningen ser att mer kan göras, bland annat för att synliggöra romsk kultur och främja samarbetet med romska organisationer, och välkomnar därför att frågan om romsk inkludering lyfts särskilt.

Förvaltningen noterar att utvecklingsarbetet med romsk integrering föreslås rymmas inom given ekonomisk ram, vilket gör att arbetet inte kan genomföras som någon särskild satsning utan måste integreras i förvaltningens övriga mångfaldsarbete.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 april 2018 följande

1. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd förklarar ärendet omedelbart justerat.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm stads vision är Ett Stockholm för alla. En stad som är öppen och välkomnande, fri från diskriminering och trygg och säker för alla. Stockholm stads strategi för romsk inkludering 2018-2022 tydliggör stadens strategiska arbete gällande

stärka romers ställning och rättigheter inom staden. Förvaltningen ser att strategin för romsk inkludering är konkret, tydlig och ger en överskådlig bild över nämnder som skall arbeta med strategin, samt respektive ansvarsområde.

Förvaltningen ställer sig positivt till att utvecklingsarbetet utgör en integrerad del av respektive nämnds verksamhet och inom given ekonomisk ram. Det visar att staden arbetar för romsk inkludering som en del av den ordinarie arbetsstrukturen.

Förvaltningen ser det som en styrka att den romska gruppens förutsättningar och erfarenheter inkluderas i utvecklandet och användandet av insatser. Förvaltningen ställer sig positivt till särskilda insatser som säkerställer att romska kvinnor får skydd, stöd och hjälp vid utsatthet för våld.

Förvaltningen bedömer att strategin är nödvändig för att uppnå stadens vision, och för att värna romers rättigheter i form av nationell minoritet.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

1. Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Beslutet förklaras omedelbart justerat.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på den nya strategin och bedömer att den bidrar till en förstärkning av stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Det är angeläget att arbetet präglas av romsk delaktighet och egenmakt.

Det är enligt förvaltningen viktigt att ansvarsfördelningen är tydlig för arbetet med romer och att konkreta utvecklingsområden formulerats som till exempel modersmålsundervisning i romani chib, vuxenutbildningar och praktikplatser.

Det fortsatta arbetet behöver genomsyras av principen om ickediskriminering samt kunskap om och respekt för romers historia, språk och kultur. Det är positivt att strategin är jämställdhetsintegrerad och tydliggör hur stadens arbete med romsk inkludering kan bidra till gynnsamma villkor för romska kvinnor exempelvis på arbetsmarknaden.

Förvaltningen ser gärna att kommunstyrelsen stödjer kompetensutvecklingsinsatser om arbetet med romsk inkludering och även bistår nämnderna med stöd och råd.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

1. Stadsdelsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 3 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på förslaget om ”Strategi för romsk inkludering” för åren 2018-2022 och välkomnar att kommunstyrelsen får i uppdrag att samordna stadens övergripande arbete med strategin. Kommunstyrelsen ska dessutom ge råd och utbildning till stadens verksamheter vilket förvaltningen välkomnar.

För att effektivisera och förstärka verksamheternas arbete och staden som helhet med att genomföra strategin, framhåller förvaltningen att kommunstyrelsen aktivt ska bistå med goda exempel och sprida dessa inom staden.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det som svar på remissen.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 april 2018 följande

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Tobias Sjö m.fl. (M) och Mats Hasselgren (L), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Caroline Blomberg (C) som hänvisade till särskilt uttalande av Moderaterna och Liberalerna.

Östermalms stadsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 mars 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen är positiv till strategin och bedömer att den bidrar till att stärka stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Strategin tydliggör ansvarsfördelningen för arbetet och formulerar konkreta

utvecklingsområden, som på ett bra sätt möjliggör för stadsdelsnämndernas genomförande.

Förvaltningen ser även positivt på att denna strategi är ett komplement till *Riktlinjer för nationella minoriteter* och ger möjlighet till samverkan inom de kluster av stadsdelsförvaltningar som bildats.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter

Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter beslutade vid sitt sammanträde den 15 mars 2018 följande

Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter ställer sig bakom kansliet för mänskliga rättigheters promemoria.

Särskilt uttalande gjordes av Sissela Nordling Blanco (Fi), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Karin Gustafsson (S), Carin Zetterlund (MP), Tobias Johansson (V), Ewa-Marie Ås (KD), Maud Eduards (OPOL) och Ida Hellrup (OPOL) med hänvisning till Sissela Nordling Blancos (Fi) särskilda uttalande.

Särskilt uttalande gjordes av Gertrud Åström (OPOL), *bilaga 1*.

Kansliet för mänskliga rättigheters tjänsteutlåtande daterat den 25 februari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm ska vara en stad som lever upp till mänskliga rättigheter och är fri från diskriminering. Att stärka romers rättigheter är en del av stadens arbete med att värna de mänskliga rättigheterna. Frågan om romsk inkludering är tydligt framskriven i 2018 års budget vilket tydliggör att staden ser utvecklingsarbetet för frågor som rör romers rättigheter som en del av ordinarie arbetsstruktur. Kansliet för mänskliga rättigheter anser att strategin ger en god plattform för det fortsatta arbetet inom området.

Kansliet bedömer att strategin bidrar till en förstärkning av stadens utvecklingsarbete med romers rättigheter som nationell minoritetsgrupp. Arbetet ska präglas av romsk delaktighet och egenmakt. Strategin tydliggör ansvarsfördelningen för detta arbete samt formulerar konkreta fokusområden om till exempel modersmålsundervisning i romani chib, vuxenutbildningar och praktikplatser. Det fortsatta arbetet att skydda och främja romers rättigheter ska genomsyras av principen om ickediskriminering samt kunskap om och respekt för romers historia, språk och kultur.

Strategin bygger på jämställdhetsanalyser och visar exempelvis tydligt romska kvinnors utsatthet på arbetsmarknaden. De åtgärdsförslag som strategin lämnar bidrar därmed till kommunfullmäktiges mål om Stockholm som en jämställd stad där makt och resurser fördelas lika. Strategin lyfter även behovet av att stärka romska barns rättigheter och inflytande.

Kansliet för mänskliga rättigheter föreslår att kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter ställer sig bakom kansliets promemoria.

E´Romani Glinda

E´Romani Glinda yttrande daterat den 19 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Rätten till arbete och försörjning

Viktigt att arbetet genomsyras av mänskliga rättighetsperspektiv och kunskapen om rådande antiziganism på arbetsmarknad och i skolan och att det finns strategier mot detta.

Brobyggarverksamheten ska stärkas

Viktigt att brobyggarnas ställning kontinuerligt stärks med fortbildning så att de inte bara blir alibin för romsk inkludering.

Rätten till utbildning

Viktigt att arbetet med utbildning genomsyras av medvetenheten om antiziganism och att den hela tiden motverkas i planeringen.

Stadens skolor motverkar diskriminering och annan kränkande behandling

De är ett bra förslag! Finns elevassistenterna kvar? Detta har varit en central fråga en längre tid. Skolor har haft ett svagt intresse för de nya elev- och lärarassistenterna som utbildades på Sundbybergs folkhögskola.

Modersmålsundervisning och modersmålsstöd i romani chib ska stärkas

För att öka intresset för hemspråksundervisning bör den ske under normal skoltid. *Stadsdelsnämnderna ska genom förskolan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål*

Hur ska det gå till när det gäller romer. Detta görs delvist redan för sverigefinnar kanske även för samer? Vet inte idag hur många romska barn som går i förskolor?

Synliggörande av den romska minoritetens kultur ska öka

Stadens kulturliv ska vara en angelägenhet för alla och därigenom spegla och inkludera den romska minoriteten.

Jag kan inte se att det står något i betänkandet om en romsk kulturplattform i staden, något som hade en central roll under Hearingen i Stadshuset som Staden arrangerade inför sitt kommande arbete som utvecklingskommun. Både romer och staden är i stort behov av ett hus i likhet med det tidigare RKC i Gubbängen för att kunna driva och förvalta romska kulturfrågor och arrangera event.

I dagens läge finns det inga lokaler för en sådan kulturverksamhet, utan man är hänvisad att hyra in sig på andra ställen vilket betyder att kulturyttringarna blir begränsade.

Föreningar i Stockholm behöver en mötesplats för att kunna träffas och arrangera konferenser. Romska kulturyttringar behöver dock inte bli begränsade till ett sådant center då det ibland kan behövas större utrymmen för en större publik. Då kan teatrar eller museer vara till gagn.

De flesta större städer har numera romska kulturplattformar utom Stockholm.

En kulturplattform skulle kunna agera som ett samlat språkrör till kommuner, regering och institutioner i romska frågor. Ett romskt center skulle kunna driva många projekt och skulle även kunna fungera som ett kunskapscenter och även ha många romska aktiviteter.

Det finns många fördelar med att etablera en romsk plattform i Stockholm. Låt inte misslyckandet med det romska centret i Gubbängen bli vägledande.

Kulturnämnden och stadsdelsnämnderna genomför insatser för att underlätta för den romska minoriteten att söka kultur och utvecklingsstöd.

Bra förslag, har länge undrat om inte det skulle kunna göras. Många gånger passar inte de alternativ som finns för sökande av bidrag. Man vill göra en sak men får söka för något annat.

Medier på romani chib i bibliotek

Romani chib är ett nationellt minoritetsspråk. Bibliotek har ett särskilt uppdrag att enligt bibliotekslag (2013:801) erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken. Stockholms stadsbibliotek ska fortsätta bevaka utgivning och kontinuerligt köpa in medier på minoritetsspråket romani chib.

Idag har vi kommit överens om att kalla det romska språket för romska. Romani chib är namnet på språket på romska.

Vi ser ett bekymmer då biblioteken i Sverige avbeställer sina prenumerationer på vår romska tidning É Romani Glinda. Romsk litteratur är svåråld trots bibliotekens uppdrag och befintlig lagstiftning. Oftast är det huvudbiblioteken som beställer. Det är mycket sällan som de lokala biblioteken gör det, men detta är inte bara ett lokalt Stockholmsproblem.

En annan sak är att inget sägs om att bevaka utgivning och kontinuerligt köpa in medier för och av romer som är skrivet på svenska.

Omhändertagande av barn

Detta är en fråga som har varit uppe de senaste 20 åren. Problemet har varit att socialnämnden hela tiden har sagt att romerna oftast är släkt med varandra på något

sätt och då uppnår man inte samma effekt med att separera barnen från föräldrarna om så måste ske. Helt riktigt att detta bör tas upp igen. Romska nätverk är ett bra förslag. Det finns inget som motsäger att romska familjer skulle kunna vara mottagare av romska barn som placeras.

Stadsdelsnämnderna och socialnämnden ser över rutiner och arbetssätt som bidrar till att romska barn som placeras enligt SoL eller omhändertas enligt LVU i större utsträckning och

när det lämpar sig kan placeras i jour- och familjehem med romsk kulturkompetens.

Detta är bra. Det var tråkigt och en förlust att man inte kunde behålla Katitzihemmet på grund av att socialtjänsten inte placerade några barn och ungdomar där. Där fanns det romsk kulturkompetens.

Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter, Internationell rom och resande kvinnojour, Föreningen nytänkande romska kvinnoätverket och Föreningen romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans

Riksförbundet Internationella romska och resande Kvinnocenter, Internationell rom och resande kvinnojour, Föreningen nytänkande romska kvinnoätverket och Föreningen romer, kultur, fritid, kunskap och tolerans yttrande daterat den 19 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Här kommer våra synpunkter, rekommendationer och remissvar. Vi ser detta dokument som en sammanfattning av strategin, dokumentet saknar en struktur och möjligheter till förverkligande i detta lösa format. Det behöver tydliggöras och konkretiseras i sin helhet. Här följer synpunkter och områden som bör beskrivas i en sådan strategi för att bli trovärdig, genomförbar, och uppföljningsbar. Vi vill framföra dessa synpunkter från romska civil samhället och nedanstående romska organisationer:

Syfte:

Personer med romsk språk- och kulturkompetens bör säkerställas i strategins planering och genomförande och i alla dess led. Strategins delmål och övergripande mål framgår inte tydligt i dokumentet. Viktigt att beskriva utförligt strategins bakgrund samt hur målen bidrar till syftet med strategin, för att det ska bli mätbart och uppföljningsbart.

Prioriteringar:

Det ska konkretiseras och framkomma på vilket sätt romska sakkunniga involveras i strategins planering och dess genomförande, och i vilken form. Det fattas totalt hur samarbetet/samverkan med romska civil samhälles organisationer ska se ut. Vilka

långsiktiga effekter förväntas strategin uppnå? De olika målgrupper för strategin måste definieras.

Förankring:

Till exempel hur förankrar ni strategin med relevanta grupper/aktörer? Hur och vem? Det behövs en tydlig plan för hur man ska organisera strategin. Beskriv roller, och ansvar tydligt.

Målgruppens roll i strategin:

Målgruppen ska kunna engagera sig i strategin förberedelser och genomförande. Deras roll under strategin gång finns inte överhuvudtaget med.

Genomförande och tidsplan:

Det behövs konkretisera aktiviteter, uppdrag och tidsplan ni ska genomföra för att nå strategin mål. Hur, när, var och för vem? Utveckla finansiering, budget för strategins genomförande.

Uppföljning och utvärdering:

Ansaret för uppföljning och utvärdering som nämns i dokumentet kommer inte att vara möjligt genomföra i den ordinarie strukturen, det kräver kompetens och erfarenhet av arbete med romsk inkludering. Den behöver påvisa om målen nåtts och detta kräver förankring och kunskap från den nationella romska minoriteten.

Förväntade resultat och effekter:

Det bör betonas och framgå långsiktiga önskvärda effekter och resultat av strategin, både individ- och organisationsnivå.

Perspektiv:

Perspektivet i dokumentet om romers misstro gentemot socialtjänsten blir missvisande och fel ställer arbetet i strategin, och istället fördras att tala om ömsesidig misstro och förtroendeglapp. Här krävs sakkunskap och erfarenhet tex som socialstyrelsens skrift ”antiziganism i statlig tjänst”. Det framgår inte tydligt strategins genomförande hur dokumenteras, staden, följeforskare mfl. Spridningen av strategins arbete och resultat till romska civil samhället och dess organisationer är en nyckelfaktor och behöver framgå i dokumentet på vilket sätt det ska göras.

Vi ser också att det låga antalet av romska organisationer som remissinstans är ett problem, och att bristerna med förankringen blir tydliga här. Romers röst måste vara grundläggande i en 5 årig strategi som berör den nationella minoriteten själva. I dokumentet finns ett alvarligt problem gällande romers delaktighet, inflytande. Det riskerar romers förtroende för hela strategin. Romska civil samhällets organisationer är ett av regering prioriterat mål för romsk Inkludering. Ni skriver i dokumentet om fokusområdena socialtjänst, LVU och våld i nära relationer, här behövs ett uttalat kvinnoperspektiv, och samarbete med romska och resande kvinnoforums

riksorganisation, och romska kvinnojouren (enda i världen) som har spetskompetens och unika erfarenheter i dessa frågor sedan ett tjugotal år torde vara självklart och definieras i strategidokumentet.

Ett ytterligare mail kommer att skickas till er med en modell till en struktur hur roma strategin ur ett romskt perspektiv kan möjliggöras med beprövat och erfakoncept och erfarenheter från Göteborgs kommun som tidigare varit pilotkommun 2012-2015.

Riksförbundet Roma Institutet, Riksförbundet Roma International, Romer i Samhället, Romska Brottsofferjouren, Rikstäckande romska tjejjouren, Esmarelda och SRRS

Riksförbundet Roma Institutet, Riksförbundet Roma International, Romer i Samhället, Romska Brottsofferjouren, Rikstäckande romska tjejjouren, Esmarelda och SRRS yttrande daterat den 20 april 2018 har i huvudsak följande lydelse.

Naturligtvis ser vi det både positivt som nödvändigt att staden tar och tagit fram en strategi för romsk inkludering. Därav är det dock lika viktigt att vi från det romska civilsamhället också får inkomma med åsikter och synpunkter som bidrar till att säkerställa den romska delaktigheten och för att förverkliga romers rättigheter.

Det finns flertal punkter som vi skulle vilja lyfta fram men vi får utgå ifrån de som vi anser väsentligaste. I det stora ser vi flertal viktiga områden som man valt att sätta fokus på vilket i sig är positivt men vi vill ändå börja med att mer tydligare lyfta fram de områden som är förutsättning att de tillänkta insatserna når ut, kan ses som hållbara och effektiva och som bidrar till strategins syfte och mål.

Hinder

Man bör i första hand kartlägga och se över de hinder som står i vägen när det gäller romers reella delaktighet och hållbara livsförändringarna. De från Stockholm stads tillänkta insatser och arbetsutveckling måste bygga på tillit, kontinuerliga analyser om bl.a. effekter för romers tillgång till rättigheter inom samtliga områden och nivå. Stockholmstad måste också utveckla tydligare och mer målinriktade hållbara metoder i de skilda insatser som utvecklingsarbete medför, för att man ska kunna säkerställa tillgängligheten och närbarheten för romer men även för de romer som i nuläget inte finns med i uppdragsbeskrivningen. Då menar vi speciellt de romer som står långt utanför samhället, våra ungdomar som riskerar att hamna i missbruk och kriminalitet och de unga romer som redan hamnat i ett missbruk och utanförskap. Vidare är också våra funktionshindrade romer och de äldre romerna en viktig målgrupp som måste inkluderas. Vi ser det också nödvändigt att flera förvaltningar måste ha ett tydligt syfte- och målinriktad uppsökande och aktivt arbete för att nå denna berörda målgrupp i dess helhet.

Det finns flertal bromsklossar och barriärer som måste analyseras och undanröjas. Vad vi tycker är att strategin i nuläge saknar delen som rör en utvärdering av riskfaktorer och hinder. De hinder som finns måste undanröjas för att man ska komma framåt. Olika bromsklossar som ligger i vägen måste flyttas undan; det kan handla om allt från sociala problem, familjeproblem, bristande utbildning osv. Det går inte ta för givet att gruppen bara ska integreras hur enkelt som helst. Hinder och riskfaktorer måste utvärderas och det är något som många missar. De som ska ta emot insatser måste också vara mottagliga för dem, annars kommer det inte att fungera. Man måste också tydligare utgå ifrån att en majoritet av romerna har ett tydligt utanförskap, bristande samhällsdelaktighet och lever på olika former av försörjningsstöd vilket begränsar möjligheterna på flera viktiga områden.

Kulturell kompetens

Kulturell kompetens och kunskap är mycket viktigt, att det finns en kunskap om romernas kultur och behov i de olika verksamheterna. Det räcker inte bara med en pågående dialog, det måste också finnas en kunskap inom de olika förvaltningarnas verksamheter. Det gäller för alla berörda ansvariga i de berörda förvaltningarna. Samtidigt ser vi det viktigt att man tydligt skiljer på kulturell kompetens och socialinsats och kunskapskompetens. Vad vi tolkar stadens insats vara är att just bemöta den romska sociala delen där man vill få förändringar som rör delaktighet, utbildning, arbete, hälsa och samhällsdelaktighet med mera. Då bör fokuset ligga på den sociala kunskapskompetensen. Tillgänglighet, Integration och delaktighet handlar inte bara om en dialog, det handlar också om vad som faktiskt görs och de mål man uppnår. Därför är det viktigt att tydligt skilja på kulturell riktade insatser ifrån de sociala insatserna. De som ska arbeta med de tilltänkta frågorna bör huvudsakligen ha en social kompetens och kunskap om majoritetssamhällets skilda kodex med mera.

Samordnare och former

Det behövs också mer fokus på säkerställda och strukturerade samråd och det är bra att sådant nu börjat komma igång på riktigt. Det är egentligen den enda plattformen som finns idag för att lyfta de viktiga frågorna. Romerna vill vara en del av de tilltänkta satsningarna, en del av arbetsmarknaden och av samhället. Därför är det också viktigt att man kommer fram till konkreta saker; att det inte bara blir att man träffas och byter åsikter. Vi ser det också värdefullt att man utser en erfaren utbildad kulturkompetent samordnare för att säkerställa insats målen men också för att skapa trygghet och tillit till stadens tilltänkta strategi insats arbete. Vad vi menar är att en samordnare kan ha en viktig roll för att se till att de satsningar som görs verkligen når fram till de som verkligen behöver dem. Om det inte fungerar bra så kommer insatser som görs bara att nå en mindre del av målgruppen. Samtidigt saknar många romer förtroende för myndigheter och många saknar också kunskap om hur man för dialog och samråd med myndigheter. Därför kan en samordnare just vara nyckeln som skapar förtroende och bidrar till effektiva resultat som säkerställer insatsernas syfte och mål. Det är också viktigt att man tydligare och mer fokuserat tittar på vad romerna egentligen vill och

behöver. Dialogen styrs idag ofta uppifrån och kanske fokuserar på fel saker; det är viktigt med lyhörddhet i alla led och på alla nivåer. Och det är då viktigt att börja med vilka hinder som finns och som gruppen upplever. Delaktighet och jämställdhet i de frågor som direkt rör oss romer är en huvudfråga i stadens strategiska arbete. Det innebär att arbetet måste göras tillsammans med många och inte ett fåtal romer och att brobygggarverksamheten bör mer tydligare ses som en tillgång i det strategiska utvecklingsarbetet. När man har ett förtroendefullt bredt romskt samarbete så skapar det bättre möjligheter att fokusera på de behov som finns men också att se de hinder som behöver hanteras. Man kan analysera riskfaktorer och effektivisera de insatser som ska och kan göras.

Hälsoaspekt

Romernas hälsa och medellivslängd är sämre än hos övriga i samhället. Det krävs en ökad kunskap och ett bättre samarbete med bl.a. landstinget och vården.

Hälsoaspekten är en mycket viktig fråga för romerna och det är en fråga som till alltför stor del har missats. Bristande hänsynstagande av det som rör romers hälsa får inte förbises eller uteslutas. Vi hoppas därför på att insatser som också inkluderar hälsoaspekten tydligt införs. Här kommer även de äldre romers behov fram tydligt. De behövs insatser som tillgodoser de äldres samhällsdelaktighet bättre än det görs i dag. Detta då majoriteten av de äldre romer blivit en bortglömd grupp som mår mycket dåligt.

Utbildning och arbete

I den satsning som nu kommer att göras av Stockholm stad så måste man från jobbtorgen också titta på hinder och bromsklossar. Aktiviteter för de unga är en viktig fråga. I framtiden kommer också nya behov att finnas när en ny generation unga romer kommer, till skolan osv. De saknar ofta skoltradition och det finns kanske inte heller någon tradition hos föräldrarna. De unga ska kunna ha mål, kunna lägga ribban högt; bli advokater eller läkare osv. Det är då också viktigt att studievägledarna kan vara ett stöd och att de inte "krossar de ungas drömmar". Utbildning är ett mycket viktigt område för de som är unga men det är också viktigt att tänka på att unga också behöver stimulans och sysselsättning utanför hem och skola, i vardagen och på fritiden. De behöver kunna delta aktivt i föreningslivet, utöka sina nätverk, bli mer självständiga. De ska i ett senare läge kunna utbilda sig vidare och bli självförsörjande. Det är en väg att bryta trenden av utanförskap och isolering.

Det är en viktig förutsättning för att en satsning på utbildning ska bli framgångsrik. Man får aldrig glömma vilka hinder som finns; okunskap, fördomar, utbildningstradition osv. Samtidigt finns också behov av sunda fritidsaktiviteter för de som unga, för att de ska kunna vara mer delaktiga i samhället. Bra aktiviteter stimulerar och det är något som kan uppmuntras och understödjas.

Antiziganism och utanförskap

Diskriminering och antiziganism är en bred och infekterad fråga. Samtidigt som den står som ett tydlig hinder för romers närbarhet och delaktighet. Romer blir fortfarande annorlunda behandlade än andra. Det gäller t ex inom samtliga samhällsområden som exempel kan man nämna arbetsförmedling, kommunen, vården; när man exempel kommer till akuten osv så finns risken att bli sämre prioriterad och sämre bemött. Där finns också behov av ökad kunskap. Att öka allmänhetens kunskap om romernas kultur mm är viktigt; det är ett sätt att komma åt fördomar och attityder som idag sitter djupt förankrade bland allmänheten. Människor tenderar att se det som är mindre bra. Därför behövs mer kunskap. Ett sätt att åstadkomma en ökad kunskap i samhället skulle kunna vara att anordna romsk vecka/romska dagar. Det är bra att lära sig mer om sådant som kan vara lite annorlunda. Om det inte finns sociala nätverk, bra aktiviteter osv så är det lätt att man hamnar fel; med fel kompisar eller med dåliga beteenden osv. Då finns också en prislapp, men även utanförskap har ju en prislapp. Det är viktigt att det finns ekonomiska resurser för att kunna skapa åtgärder och bryta utanförskap. Utanförskap är inte ett romskt problem utan ett problem för kommunen och för samhället. Beräkningar visar att människor som hamnar i utanförskap innebär höga kostnader för samhället, då är det bättre att göra något åt utmaningarna. Samhället mår inte bra av att människor upplever sig vara i utanförskap.

Formalisering av samrådet samt dialog och samverkan

Vi ser den romska civila samhället och organisationerna involvering och delaktighet som en av den viktigaste delen i det tilltänkta strategiska arbetet. Det är viktigt att man inte tillsätter en handplockad romsk grupp för att uppfylla målen, utan ger organisationerna rätten att nominera personer till uppdraget. Vi ser det också viktigt att skilja på de romska brobyggarna, organisations nominerade och tjänstemän/kvinnor som ska involveras.

Vad vi då syftar på är att man bör involvera fler än bara en handfull romer och att insatserna måste ske i samråd med ett flertal romer, romska organisationer och att brobyggarverksamheten ska ses som en tillgång i det strategiska utvecklingsarbetet. Samtidigt får inte organisationernas kompetens och kunskap uteslutas utan bättre tillvaratas.

För att kunna hantera generellt frågor kopplade till statusen som rör stadens strategiska mål bör det nuvarande samrådet formaliseras mera och bli mer tydligare. Vi ser det därför av stort värde om en samordnare kan tillsättas som har kunskap om mänskliga rättigheter som kan bistå romerna på skilda sätt utifrån det strategiska programmet och dess mål.

Romska kvinnor och män

Vi ser det utifrån en romsk kännedom och kunskapsmässigt viktigt att man inte särskiljer fokus på romska kvinnor, barn och män då man aldrig kan skapa förändringar om man går in med insatser som splittrar kärnfamiljen. När man lyfter fram den romska kvinnosatsningen så bör det tydligt framgå att både barnen och männen inkluderas i insatserna för att uppnå hållbara effektiva resultat. Att endast

satsa på eller sätta fokus i de romska kvinnors behov skapar klyftor inom familjen och bidrar till flertal negativa sidopåverkan. Därför måste man se den romska kvinnofrågan utifrån en romsk familj insats och åtgärdstagande.

Reservationer m.m.

Socialnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Andrea Ström m.fl. (M), enligt följande.

Att skyddas mot diskriminering är en mänsklig rättighet. Diskriminering betyder att vissa människor eller grupper behandlas sämre än andra och det är ett brott mot de mänskliga rättigheterna.

Samtidigt visar bland annat Länsstyrelsens rapport från 2014 att romer fortfarande är utsatta och diskrimineras i samhället. Det handlar exempelvis om rasism och antiziganism som gör att romer är särskilt utsatta på arbets- och bostadsmarknaden. Såväl romer som kommunala tjänstemän beskriver existerande diskriminering av romer inom socialtjänstens verksamhet. Det är alarmerande signaler.

Staden har ett ansvar att säkerställa att människor får sina rättigheter tillgodosedda och att ingen diskrimineras utifrån kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder, som är lagstadgat i svensk lag. Det offentliga samhället har en skyldighet att värna om minoriteters rättigheter. Staden har också ett ansvar att skapa en fullgod integration, samtidigt som den enskilde också har ett ansvar för sin delaktighet i samhället.

Att Strategin för romsk inkludering lyfter utbildning som en särskilt viktig faktor är positivt. Utan en fungerande skolgång kan vi inte åstadkomma en förändring av romers livsvillkor för kommande generationer. Staden får aldrig göra skillnad på hur barn behandlas utifrån etnicitet. Än viktigare är det att tidigare oförrätter mot romer inte resulterar i att de särbehandlas med följderna att kommande generationer hamnar i utanförskap.

Strategin behöver tydliggöra barnperspektivet, särskilt när det gäller omhändertagande av barn. Det får inte råda några undantag vad gäller barnets bästa med hänsyn till kultur. Alla barn har rätt till socialtjänstens stöd och LVU måste alltid grunda sig på vad som är bäst för barnet.

Östermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Tobias Sjö m.fl. (M) och Mats Hasselgren (L), enligt följande.

Se under Socialnämnden.

Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter

Särskilt uttalande gjordes av Sissela Nordling Blanco (Fi) enligt följande.

Vi anser att strategin för romsk inkludering bör justera vissa formuleringar och tydliggöra barnrättsperspektivet, i synnerhet i stycket som rör omhändertagande av barn.

Barnets bästa är en bärande princip i barnkonventionen som alltid ska vara vägledande i alla beslut som rör barn. Barnets bästa har också en stark ställning i sociallagstiftningen och i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

För att det inte ska råda några oklarheter om vilka principer och lagar som gäller bör stycket med rubriken "Omhändertagande av barn" justeras. Beskrivningen om att involvera romska nätverk när barn är under utredning riskerar att tolkas som att hänsyn ska tas till personer i barnets omgivning i utredningsarbetet. Vid beslut enligt LVU ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Utöver det kan myndighetsutövning aldrig överlämnas till tredje part.

Det är viktigt att ha förståelse för den oro som finns inom den romska minoriteten som grundar sig på historiska och nutida erfarenheter av diskriminering. Rädslan kan leda till att man inte söker sig till socialtjänsten för att få det stöd man har rätt till. Samtidigt ska det inte råda några oklarheter kring att socialtjänsten i varje enskilt fall ska följa lagen och alltid utgå från barnet som ett eget rättssubjekt.

Särskilt uttalande gjordes av Gertrud Åström (OPOL) enligt följande.

Mänskliga rättigheter är individuella, odelbara och icke hierarkiska. De tillfaller varje enskild människa. Det finns inga grupprättigheter. De konventioner vi har för att förtydliga den allmänna deklARATIONEN om mänskliga rättigheter för olika grupper, som exempelvis CEDAW (Kvinnokonventionen) eller Funktionshinderskonventionen m.fl., handlar inte om att kvinnor eller människor med funktionshinder har andra rättigheter än övriga människor, utan utgår från vetskapen om att de allmänna rättigheterna inte kan utövas av dem just för att de är kvinnor eller har funktionshinder m.fl. kategoriseringar.

Den enskilda människans liv i detta sammanhang beror inte på en egen tolkning av en eventuell identitet och att hänvisa till en egen identifiering förflyttar fokus bort från samhällets lagar och deras efterlevande, det vill säga bort från maktutövning. Artikel 29 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna handlar om att var och en förutom individuella rättigheter också har individuella plikter mot samhället och att inskränkningar endast kan underkastas fastställda lagar. Artikel 30, den sista i den allmänna förklaringen, säger att: "Ingenting i denna förklaring får tolkas som att det innebär en rätt för en stat, eller grupp, eller enskild person att ägna sig åt en verksamhet eller utföra en handling som syftar till att omintetgöra någon av de rättigheter eller friheter som anges i förklaringen." Utrymmet för kulturella tolkningar är således minimalt. När det gäller Kvinnokonventionen anges i artikel 5 att

fördomar, seder och bruk som grundar sig i det ena könets underlägsenhet eller stereotypa könsroller skall motverkas och definitionen av vad detta innebär finns i artikel 1.